

Den unge Vidkun Quisling - et ideal for sine skolekamerater

Grunnleggende Quislingstudie i Østvedts bok om «Ti telemarksprofiler»

113487

Av Kjell Aspaas

Under krigen var det naturlig nok bare to syn på Vidkun Quisling, det som hans motstandere hadde - og det hans tilhengere gikk omkring med. Under straffesaken for Eidsvivating lagmannsrett i 1945 formulerte hans forsvarer, h.r. advokat Henrik Bergh, forholdet slik: «Man har søkt å løse gåten Quisling i ganske enkle former. Mens de trofaste tilhengere i ham har sett ikke bare en tydelig mann, men et godt og elt menneske uten feil, en stor leder og profet, har den store almennhet ansett ham som en som har gjort hva som helst for makt eller penger, som en mann som ikke har tenkt på sitt land, men bare på egen fordel, eller man har straktet ham som en som ønsket å hjemsøke på sine landsmenn de skuffelser han måtte ha lidt på det politiske eller andre felter». -

Nu er det gått en lang tid, og bildet har etterhånden fått en rekke nyanser. Flere har skrevet om ham, men enn «har ingen nordmann våget å skrive selve biografi om dennemann som har grepet så dypt inn i dette århundres Norgeshistorie». Dette bemerkelsesverdige faktum påpcker dr. philos Einar Østvedt i sin Quisling-studie i boken «På gamle tufter. Ti Telemarksprofiler» som nylig er utgitt på Oluf Rasmussens forlag. I denne studien, «Mennesket Vidkun Quisling. Barndom og Ungdom», understreker også dr. Østvedt det h.r. at «Kat Bergh i sin tid kalte «gåten Quisling». Den såkalte gåten Vidkun Quisling har hittil i høy grad oppatt våre historikere og psykiatere. Den vil nok fortsatt gjøre det i lang tid fremover».

Dr. Østvedt peker på at en av dem ligger i det vanskelige å finne en forklaring på sammenhengen mellom den unge Quisling - «den sympatiske, hjelpsomme, idealistiske og romantiske prestesonnen fra Fyresdal - og politikeren, nazisten, landsforræderen Vidkun Quisling». Dr. Østvedt har idenne studien ikke satt seg fore å løse «gåten» med ett slag; hans hovedaerende er å gi et bilde av barnet og gutten Vidkun, slik han var før han ble drevet inn i politikken. Det er blitt en interessant og særdeles leseverdig artikkel, og man tar neppe feil når man sier at fremtidige Quisling-forskere vil ha stor nytte av å bruke den. Her kan vi bare trekke frem noen få av de interessante opplysninger dr. Østvedt har legge fram, og tilsideset de sikkert mange interesserte til artikkelen, slik den er å finne i «På gamle tufter».

Vidkun Quisling ble født på prestegården i Fyresdal (Moland) den 18. juli 1887. Om livet i famili-

Vidkun Quisling som ung kadett

en Quisling kan dr. Østvedt i et meget veldokumentert avsnitt berikte tidligere fremstillinger av hvorledes dette skulle ha artet seg: «Men det er (...) fundamentalt galt når det er blitt påstått at Vidkuns far i sitt hjemlige miljø nærmest opptrådte som en hustyrann, når det heter i Benjamin Vogts biografi at der «dominerte han situasjonen fullstendig». Dr. Østvedt har kjent prost Quisling personlig - og kan bevitne at noen dominerende hustyrann var han ikke: «Han var tvert imot et stillfaren, boksprengt, grunnlærd og noe livsfjernet lite menneske, saktmodig som prest og uten evne til å gjøre noe som helst inntrykk på sine menigheter gjennom sine lavmælte prekener».

Men prosten Quisling kom til å øve en retningsbestemende innflytelse på sonnens karakterdannele. - Interessante er de opplysninger artikkelen gir om Vidkun Quislings liv mens han bodde i Gjerpen og gikk på den såkalte Skien lærde skole, der han tok sin examen artium i 1905, med hovedkarakteren Særdeles tilfredsstillende. Det er neppe for meget sagt at Quisling var et «skolelys»; enkelte forskere har pekt på hans fabelaktige resptive evne, men noen egentlig skapende natur var han ikke.

En hovedkilde til kunnskap om Quislings gymnasiedager er hans skolekamerat, rektor Vilhelm Ullmann. Han uttalte som vitne under rettsaken i 1945 bl.a.: Fra skoledagene - også vil også gjerne tilføye etter skoledagene, like til det siste møte jeg hadde med ham (i januar 1940) - har jeg bare anledning til å kunne tegne det aller beste bilde av Quisling personlig, hans trofaste vernskap og i det hele tatt hans oppreten overfor venner». Dr. Østvedt har selv hatt anledning til å få utdype de opplysninger rektor Ullmann kom med under rettsaken gjennom personlige samtaler med ham. Når det gjelder karakteristikken av Quisling som en «ganke usædvanlig generert», tilknappet og menneskesky mann, kan rektor

Ullmann tilføye: «Et karaktertrekk som jeg synes jeg kanskje vil fremheve - det kan muligens ha interesse for psykologien - det er at han i grunnen var sterkt generert, og jeg er kommet til det resultat at han led av sterke mindreverdighetskompleks.

Han var alltid med i gymnasiessamfunnet, men han deltok praktisk talt aldri i diskusjonene».

Dr. Østvedt droste også kort de boker som er skrevet om Vidkun Quisling i dag. Han har interessante opplysninger om den kjente Ralph Hewins «intervju-teknikk» i forbindelse med arbeidet på «Quisling - prophet without honour»; og om Benjamin Vogts «Mennesket Vidkun og forræderen Quisling» sier han: «(det er) lett å konstatere at sannheten om Quisling ikke er så enkel som man kan få inntrykk av der». Dr. Østvedt påpeker meget riktig det vi alle bør være klar over, nemlig at Quisling var en annen personlighet i 1945 enn den Quisling vi møter i hans yngre dager. Dr. Østvedt mener at hans politiske virksomhet drev ham inn i en bakgate som berøvet ham hans sunne dømmekraft og forte ham inn i forræderiet. «Men meget tyder på at han var en slags forvridd idealist som kom galt ut å kjøre. Den ting står imidlertid fast: For sine venner i gymnasietiden i Skien stod han med god grunn som et ideal, både hva hans personlige karakter og hans evner angår».

- Jeg har prøvet å trekke frem noen hovedpunkter fra en vesentlig studie om en mann som har spilt en skjebnesvanger rolle i norsk historie, skrevet av en forsker som ikke høyer seg med lett-kjøpte påstander, men alltid underbygger sine resultater på omhyggeligste måte. Denne studien rommer naturligvis mer enn det som er skissert her, og enhver som har interesse for såvel rikshistorie som lokalhistorie bør ta den for seg til nærmere studium. Det er den i sannhet verd.

Nå kunne det være meget fristende å behandle de andre artiklene i dr. Østvedts bok på noenlunde samme måte. Men det ville sprengte alle rammer. Ett er imidlertid sikkert: Slik som boken foreligger, er det meget å hente fra samtlige «profiler», helt fra innledningssartikkelen om «August Cappelen. Mennesket og malearen», over «En korrespondanse fra Wergelandstiden», videre til «Knud Ramshart Ørn. En mesterpedagog», «Simon Olaus Wolff. En stillfaren kunstner», «Tolleiv Stadskleiv», «Halvdan Egedius. En av våre unge døde» til Harald Kihle, Aslaug Vaa, Jon Laurits Quisling og sluttkapitlet om hans sonn, Vidkun Quisling, som er blitt relativt utførlig omtalt ovenfor.

Det er med glede jeg gir boken min varmeste anbefaling.

Varder

23. mars 1976